

Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi

Divan Edebiyatı Vakfı (DEV) yayınıdır.

Yayın Türü	İlmî ve Edebî
Dizgi-Mizanpaj	Divan Edebiyatı Vakfı Dizgi Servisi
Baskı-Cilt	Bayrak Yayımcılık Matbaa San. ve Tic. Ltd. Şti. Küçük Ayasofya Cad. Yabancı Sokak, No: 2/1 Sultanahmet/İstanbul Tel: 0212 638 42 02
Kapak Tasarım	GNG Tanıtım
Yönetim Yeri/ Address for Correspondence	<i>Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi</i> İmrahor Mahallesi, Doğancılar Cad., Nu. 81 Üsküdar/İstanbul
Sorumlu Yazı İşleri Müdürü/Editor	Prof. Dr. Nihat ÖZTOPRAK noztoprak@fsm.edu.tr
Teknik Sorumlu	Dr. Öğr. Üyesi Nusret GEDİK nusretgedik@hotmail.com
Tanıtım ve İndeks Sorumluları/ Publicity and Index Affairs	Dr. Öğr. Üyesi Nusret GEDİK nusretgedik@hotmail.com Zeynep ÖZ zeynep.agdas@marmara.edu.tr

ISSN 1308-6553

© *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*

Dergimizdeki yazılar kaynak gösterilerek iktibas edilebilir.
Yazıların her türlü sorumluluğu yazarlarına aittir.

GÜZ/AUTUMN THE JOURNAL OF OTTOMAN LITERATURE STUDIES ISSN 1308-6553

DİVAN EDEBİYATI

ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

23
YIL/YEAR
2019

ULUSLARARASI HAKEMLİ DERGİ

Bu dergi,

Modern Language Association (MLA),

“Academic Resource Index”

Directory of Research Journal

Indexing (DRJI)

“Akademia Sosyal Bilimler İndeksi
(ASOS)”

ve

ULAKBİM (Sosyal Bilimler Veri Tabanı)

tarafından taranmaktadır.

DEV

İstanbul 2019

İÇİNDEKİLER

Şerife AKPINAR

Minyatürlerle Süslenmiş Manzum Bir Tarih: Şeh-nâme-i Nâdirî /A
Poetic History Adorned With Miniatures: Şeh-name-i Nadiri 1-44

Murat KEKLİK

Klasik Türk Şiirinde “Yüzü Açılmış” Deyimi Üzerine / On The Idiom
“Yüzü acılmış” In Classical Turkish Poetry 45-61

Güler Doğan AVERBEK

Anadolu Sahasında Müstakil Bir Tür Olarak Manzum Sözlükler
(Tuhfeler)/Versified Dictionary(Tuhfe) as a Genre in Anatolia 62-83

Nilüfer TANÇ, Julide ERKEN

Bir Nef’î Muakkibi Ali Hâdî Okan ve Sihâm-ı Kazâ-yı Zamân Adlı
Eseri / Nef’î Follower Ali Hadi Okan and His Work Called Siham-ı
Kaza-yı Zaman 85-142

Hulusi EREN

20. Yüzyılda Divan Edebiyatı Geleneğini Devam Ettiren Bir Şair:
Nevberî ve Şiirlerinde Fuzûlî Etkisi/ A Poet Continuing the
Tradition of Divan Literature in the 20th Century: Nevberi and
Fuzuli’s Effect in His Poems 143-157

Semih YEŞİLBAĞ

Din, Tasavvuf ve Aşk Değerleri Bağlamında Muhibbî Divanı/Muhibbi’s
Diwan In The Context of Religion, Sufism and Love Values 159-198

Emrullah YAKUT

Hint Üslubu Şairlerinde Orijinalliğin Tezahürü Olarak Yeni
Terkipler/New Phrases As The Manifestation of Originality in
Indian Style Poets 199-219

20. Yüzyılda Divan Edebiyatı Gelenęini Devam Ettiren Bir şair: Nevberî ve şiirlerinde Fuzûlî Etkisi

HULUSİ EREN**

A Poet Continuing the Tradition of Divan Literature in
the 20th Century:

Nevberî and Fuzûlî's Effect in His Poems

Ö Z E T

Fuzûlî, doğduğu ve yaşadığı yer itibarıyla Azerî Türkçesinin kullanıldığı Irak bölgesi Türklerindedir. şiirlerine bu dilin özelliklerini yansıtmış olsa da onun şiir dili Osmanlı Türkçesinden uzak değildir. Bu husus onun hem Azerî hem de Anadolu sahasında sevilmiş olmasını sağlamıştır. Zira Fuad Köprülü bu gerçekten hareketle, Fuzûlî'nin müşterek bir şahsiyet olarak ele alınmasının edebiyat tarihi bakımından zaruri olduğunu ifade eder.

Daima gelenęin izinden yürüyen klasik şiir, usta şair olmak için kendinden önce yaşayan şairleri tanımayı ve okumayı gerekli kılar. Her sanatçı usta kabul ettiği kişilerden etkilendiği gibi Fuzûlî de bazı şairlerden etkilenmiştir. Kaynaklar şiirlerindeki fikir, duyuğu ve mazmunlardan hareketle Fuzûlî üzerinde İran edebiyatı şairlerinden Molla Câmî, Attar, Nizâmî, Selmân-ı Savecî ve Hâfız'ın etkisi olduğunu söyler. Anadolu sahasından ise Ahmedî, şeyhî ve Necâtî'nin şair üzerinde önemli tesiri olmuştur.

A B S T R A C T

Fuzûlî who was one of the Turks of Iraqi region where Azerbaijani Turkish was used in his place of birth and living, reflects the characteristics of this language in his poems, but his poetic language is not far from Ottoman Turkish. This made him loved both in the Azerbaijani and Anatolian areas. For this reason, Fuad Köprülü expresses that it is necessary for Fuzûlî to be considered as a joint personality of both Anatolian and Azerbaijani literature.

Classical poetry which always follows the footsteps of tradition, makes it necessary to know and read poets who lived before him in order to become a master poet. Fuzûlî was also influenced by some poets, as each artist was influenced by those whom he regarded as a master before him. Sources say that Iranian poets Molla Cami, Attar, Nizami, Selmân-ı Saveci and Hafiz had an influence on Fuzûlî based on the ideas. From the Anatolian area, Ahmedî, şeyhî and Necâtî had an important influence on Fuzûlî.

* Makalenin Geliş Tarihi: 04.11.2019 / Kabul Tarihi: 18.11.2019.

Bu makale, 26-28 Eylül 2019 tarihinde Van'da düzenlenen Uluslararası Türkoloji Sempozyumu'nda "20. Yüzyılda Divan Edebiyatı Gelenęini Devam Ettiren Bir şair: Nevberî ve Divânı'nda Fuzûlî Etkisi" başlığıyla sunulan bildirinin genişletilmiş şeklidir.

** Dr. Öğr. Üyesi, Muş Alparslan Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü (hulusieren@gmail.com), Orcid Id: 0000-0002-0483-0314.

Divan edebiyatının zirve şahsiyetlerinden biri olarak kabul edilen Fuzûlî, şiirlerinde kullandığı fikir, duygu ve mazmunlarla kendisinden sonra yetişen birçok şair üzerinde derin etkiler bırakmıştır. Bu etki yaşadığı dönemle başlamış, günümüze kadar süregelmiştir. Klasik edebiyatın etkisinin hemen hemen kırıldığı, şekil ve muhteva olarak başka arayışlara girildiği 20. yüzyılda, divan edebiyatı geleneğini sürdüren Nevberî'nin şiirlerinde de Fuzûlî'nin etkisini görmek mümkündür. Bu çalışmada, 20. yüzyıl şairlerinden Nevberî'nin şiirlerinde Fuzûlî etkisi incelenmiştir.

Fuzûlî who is considered as one of the top figures of divan literature, left profound effects on many poets who grew up after him with the ideas, emotions and concepts he used in his poems. This effect started with the period it lived in and continued until today. However, it is possible to see the influence of Fuzûlî in the poems of Nevberî, who continued the tradition of divan literature in the 20th century, when the influence of classical literature was almost broken and other searches were made in terms of form and content. In this study, the influence of Fuzûlî in the poems of Nevberî, one of the poets of the 20th century, will be examined.

ANAHTAR KELİMELEER

Divan Edebiyatı, Gelenek, Fuzûlî, Nevberî.

KEYWORDS

Divan Literature, Tradition, Fuzûlî, Nevberî.

Giriş

20. asırda, özellikle yüzyılın ilk yarısında Azerbaycan'da yetişen şairlerin klasik edebiyat geleneğinin devam etmesinde büyük katkısı olmuştur. Mirza Hasan Yüzbaşızade oğlu Mirza Halil, Vahidi, Ali Nazmini, Salman Mümtaz ve Kerbelâyî Kara Süleyman oğlu Aliyev'i bunlar arasında göstermek mümkündür. Bu şairler genel olarak lirik şiir yazmaya özen göstermiştir. Divan edebiyatının, özellikle de aruz vezniyle yazmanın etkisinin azaldığı dönemde onların yazdığı şiirlerin önemi büyüktür. Ancak bu şairlerin birçoğunun eserleri bugüne kadar ya neşredilmemiş ya da gölgede kalmıştır. Hal böyle olunca edebiyat tarihinde bu tür şairler geri plana atılmış ve unutulmuştur (Nağiyeva ve Nureliyeva 2012: 3). Bu şairlerden biri de hacimli bir divan telif etmiş Nevberî mahlaslı Kerbelâyî Kara Meşhedî Süleyman oğlu Aliyev'dir.

Nevberî'nin hayatı hakkındaki bilgilerimiz sınırlıdır. Cennet Nağiyeva ve Tahire Nureliyeva'nın *Fuzûlî'ye Tahmisler* adlı çalışmasının (2012: 3) girişinde verdiği bilgilere göre şair, 1885 yılında Azerbaycan'ın Şuşa şehrinde doğmuştur. İlk öğrenimini bu şehirde almış, Türkçenin yanı sıra Arapça, Farsça ve Rusçayı da iyi derecede öğrenmiştir. Adı içerisinde yer alan *Kara* sözcüğünü 'adımı pozdı Karadan eyledi Nevber beni' diyerek bir şiiri içerisinde kullanır. Yirmili yaşlarında İran, Irak, Arabistan gibi şehirleri gezen Nevberî daha sonra Azerbaycan'ın Berde şehrine dönmüştür. Otuzlu yaşlarda Sovyet Hükümeti'nin kurulmasının ardından Bakü'ye gelmiş, burada devlet memuru olarak çalışmıştır. 1967 yılında Bakü'de vefat etmiştir.

Nevberî'nin bilinen iki eseri *Dîvân'ı* ve *Fuzûlî Gazeline Tahmisler'*idir. İçerisinde sadece gazellerin yer aldığı *Dîvân'ı* mürettep değildir. Şiirlerinde birçok kez kendini *gazelhan* olarak niteleyen Nevberî yaklaşık 1820 gazel kaleme almıştır. Zengin bir kelime dağarcığına sahip olduğu anlaşılan şairin bu yönüyle velud bir şair olduğu söylenebilir. Ancak şiirlerinde kimi zaman tekrara düştüğüne, kimi zamansa bazı beyitleri hemen hemen aynı olan şiirler yazdığına rastlanır. Şiirlerinde zaman zaman *Nevber* ve *Nevbar* kelimelerini mahlas olarak kullandığı görülse de şairin sıklıkla tercih ettiği mahlasın *Nevberî* olduğu görülür. Nevberî, yeni yetişen meyve ve çiçeğe mensup anlamına gelen mahlasından hareketle söz meydanında yeni ve taze şiirler yazma arzusundadır. Şair, şiir yazma kabiliyetini meyveye benzeterek "Ömür bahçemin ağacı meyve verdi. Yüküm/meyvem budur ki ismim Nevbar oldu" demektedir (Şehitoğlu 2017: 2):

Dıraht-ı bâğ-ı ömrüm bâr virdi
Budur bârım ki ismim oldu Nevbâr (224/8)¹

Nevberî, şiirde manaya önem verir. Bu yönüyle manzumelerinin taze ve öbürlerinden farklı olduğu iddiasındandır. Şiirlerini yalnız âlim ve ârif olanların anlayacağını söyler. Tematik olarak bazen mecazi bazen ilahi aşkı işler. Şiirlerinin nazire yazmaya layık olduğu düşüncesiyle şairleri kendi şiirine nazire yazmaya davet eder (Şehitoğlu 2017: 17).

Divan edebiyatı Azerbaycan sahasında Fuzûlî'nin cazibesi altına girmiş ve onun sihir halkasından dışarı çıkamamıştır (Hacızade 1997: 126). Nevberî'nin de etkilendiği şairlerin başında Fuzûlî gelmektedir. Fuzûlî'yi bir üstad gibi gören şair, yazdığı tahmislerin dışında ona duyduğu hayranlığı *Dîvân'ının* bir çok yerinde farklı vesilelerle dile getirmiştir. *Fuzûlî'ye Nazire* ve *Fuzûlî'ye Hasr Olunmuş Bir Gazel* başlığıyla yazdığı gazeller bunlar arasında en dikkat çekici olanlarıdır. Bu çalışmada klasik edebiyatının 20. yüzyıl temsilcilerinden Nevberî'nin sanatı üzerindeki Fuzûlî etkisi *Fuzûlî'ye Tahmisler*, *Aynı Redifler Üzerinden Yazılmış Gazeller*, *Fuzûlî'ye Nazire*, *Aynı Anlam Paralelinde Söylenmiş*

¹ Çalışmada geçen örnek beyitler Şehitoğlu 2017'den alınmıştır. Parantez içindeki rakamlar şiir ve beyit numaralarını göstermektedir.

Beyitler, Fuzûlî'ye Hasr Olunmuş Bir Gazel ve Farklı Gazelerde Fuzûlî'ye Telmihler başlıkları altında ele alınacaktır:

1. Fuzûlî'ye Tahmisler

Tahmis, edebî bir terim olarak bir gazelin beyitlerinin üstüne aynı ölçü ve uyakta üçer dize ekleyerek yazılan muhammese denir. Kasideler için yazılmış tahmisler olsa da edebiyatımızda yazılan tahmislerin geneli gazeller üzerinedir (Dilçin 2013: 223). Tahmise esas alınan şiirle yazılan tahmis arasında düşünce ve mana açısından paralellik olması gözetilir. Şairler tahmis yazmakla temel şiire duyulan hayranlıktan hareketle şiirin anlam dünyasını genişletme ve tanıtmaya amacı taşır. Bu yönüyle söz konusu şiirler, şairlerin etkilendiği şahsiyetleri göstermesi açısından oldukça önemlidir (Işık 2019: 576).

Hakânî (ö. 595/1199), Nizâmî (ö. 611/1214), Hâfız-i Şîrâzî (ö. 792/1314), Sâdî-i Şîrâzî (ö. 691/1292), Nesîmî (ö. 820/1417), Ali Şîr Nevâyî (ö. 906/1501) ve Fuzûlî (ö.963/1556) gibi önemli şairlerin şiirlerine tahmis yazmak klasik edebiyatta bir gelenek hâlini almıştır. Fuzûlî'nin lirik şiirlerine tahmis yazmak, özellikle Azerbaycan sahasında 19. ve 20. asır şairlerinin kendi edebî gücünü göstermeleri adına kabul ettiği önemli ölçütlerden biri olmuştur. Bir müellifin bütün gazellerine tahmis yazılması Hâfız-ı Şîrâzî için söz konusudur. Ancak aynı durum Azerî-Türk edebiyatında Fuzûlî için de mümkün olmuştur. Nevberî, elinde bulunan *Fuzûlî Dîvânı*'nı esas alarak şairin bazen bir gazeline iki tahmis yazmak suretiyle bütün gazellerine tahmis yazmıştır. Toplam sayısı 304 olan bu tahmisler iki el yazmada dört ciltten müteşekkildir. Azerbaycan El Yazmaları Enstitüsünde S-464/9417 ve S-465/9418 numarada kayıtlı olan bu yazmaların ilki birinci cildi, ikincisi ise diğer üç cildi muhtevlidir. Birinci ciltte 1-210 numaralı tahmisler bulunurken ikinci ciltte 211-251, üçüncü ciltte 252-295, dördüncü ciltte ise 296-303 numaralı tahmisler bulunmaktadır. İlk ciltteki tahmisler 3502, diğer üç ciltteki tahmisler ise 1674 beyittir. Söz konusu tahmisler, Cennet Nağıyeva ve Tahir Nureliyeva tarafından 2012 yılında *Füzuli'yə Təxmislər* adıyla Bakü'de Azerbaycan Türkçesiyle neşredilmiştir (Nağıyeva ve Nureliyeva, 2012: 3-5). Her gazeline bir tahmis yazmak Fuzûlî'nin Nevberî üzerindeki tesirinin açık göstergesidir.

2. Aynı Redifler Üzerinden Yazılmış Gazeller

Osmanlı eğitim sisteminde Hâfız'ın önemli bir yeri vardır. Gerek beyitlerindeki hikemî unsurların incelenmesi gerekse şiirleri üzerinden Farsça öğretimi, onun eserlerine Osmanlı müfredatında okutulan bir ders kitabı olmak özelliği kazandırmıştır (Arı 2016: 50). Öte yandan şairler, *Hâfız Dîvânı*'nı çok iyi okumayı hatta büyük çoğunluğunu ezbere bilmeyi iyi bir şair olmanın ön koşulu saymışlardır. Benzer bir durumu Azerbaycan özelinde Fuzûlî için de söylemek mümkündür. Azerî şairlerin hemen hepsi *Fuzûlî Dîvânı*'nı kendilerine ölçü edinmiş, onun şiirlerinde kullandığı fikir ve hayallere önem vermiştir (Hacızade 1997: 126). Bu anlamda Fuzûlî'nin Nevberî üzerindeki etkisi ona yazdığı tahmislerle sınırlı kalmamıştır. *Fuzûlî Dîvânı*'nı baştan sona büyük bir titizlikle okuduğu anlaşılan Nevberî, onun kullandığı redifleri kendi şiirlerinde de kullanmıştır. İki divandaki gazellerin redifleri incelendiğinde şöyle bir tablo ile karşılaşılmaktadır:

Redif	FUZÛLÎ	NEVBERÎ	Redif	FUZÛLÎ	NEVBERÎ
mana	7	24	kimi	1	3
sana	7	13	henüz	2	3
ana	2	6	yetmez mi	1	1
peydâ	1	3	gayrı	3	1
subh	2	4	olmasun	2	3
yoh	2	7	kimi	1	3
olur	3	8	söz	1	1
var	4	20	vardır	1	2
senün	3	4	lezîz	1	1
görünür	1	4	görgeç	2	1

ser-hoş	1	1	saklama	1	2
garaz	1	1	çeker	1	1
şem'	1	2	arz	1	1
kılmaz	1	3	etegin	1	1
âşık	1	3	gönlümü	1	7
eyler arzu	1	3	imiş	2	2
benzetdim	1	1	sor	1	1
kalmadı	2	1	tek	2	7

Tabloya bakıldığında Nevberî ve Fuzûlî'nin şiirlerinde ortak olarak kullandığı redifler görülmektedir. Bu rediflerin çokluğu Fuzûlî'nin Nevberî ve şiirleri üzerindeki etkisinin bir göstergesi olarak kabul edilebilir. Fuzûlî Dîvânı'nı dikkatle okuyan Nevberî, onun kullandığı redifler üzerine gazeller yazmaya özen göstermiştir. Nevberî Dîvânı'nda yaklaşık 1800 gazel bulunduğu dikkate alındığında redifler arasındaki fark, iki şairin divanındaki toplam gazel sayısı ile doğru orantılı olarak artmıştır.

3. Fuzûlî'ye Nazire

Edebî bir terim olarak nazire için "Bir şâirin şiirine müşâbih olmak üzere o vezin ve kafiyede söylenen manzûme" (Muallim Naci 1307: 902), "Bir şairin manzum bir eserine (alekser gazeline) diğer bir şair tarafından aynı vezin ve kafiyede olmak üzere yazılan benzer bir şiirdir." (Kürkcüoğlu: 114) tanımlamaları yapılmıştır. Türk edebiyatına İran şiirinden geçen ve zamanla gelenek hâlini alan nazire, hemen her nazım şekliyle yazılmışsa da en çok gazel ve mesneviler tanzir edilmiştir.²

Azerbaycan'da nazireciliğin gelişmesi 19. yüzyılın ikinci yarısına rastlar. Fuzûlî, bu sahada şiirleri en çok tanzir edilen şairlerden biridir.

² Nazire hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Köksal 2006.

Hacı Seyyid Azîm, Gâfil, Râgıb, Bîhud, Sâlik, Sefâ, Zuhûrî gibi şairler Fuzûlî'ye nazireler yazmıştır (Çatalkaya 2012: 148-149). Nevberî'yi de bu şairler arasına eklemek mümkündür. Zira Nevberî, *Dîvân*'ında *Fuzûlî'ye Nazîre* olarak başlıkladığı gazeliyle Fuzûlî'yi tanzir etmiştir. Onun şiirini tanzir etmesi şairin edebî şahsiyeti üzerindeki etkisinin bir başka göstergesi olarak kabul edilebilir. Fuzûlî'nin tanzir edilen şiiriyle Nevberî'nin söz konusu şiiri şöyledir:

<p>Ey vücûd-i kâmilin esrâr-i hikmet masdarı Masdarı zâtın olan eşyâ sıfâtın mazharı</p> <p>Mazharı her hikmetin sensin ki kilik-i kudretin Safha-i eflâke nakş etmiş hutût-i ahteri</p> <p>Ahteri mes'ûd olan oldur ki tab'-i pâk ile Kâbili feyz ola lûtfundan safâ-yi cevheri</p> <p>Cevheri ma'yûb olan nâkiş benim kim muttasıl Sâdedir hattın hayâlınden zamîrim defteri</p> <p>Defteri a'mâlimin hatt-i hatâdandır siyâh Kan döker çeşmin hayâl ettikçe hevl-i mahşeri</p> <p>Mahşeri eşkim verir seyl-âba ger Rûz-i Cezâ Olmasa makbûl-i der-gâhın sirişkim gevheri</p> <p>Gevheridir aşk bahrinin Fuzûlî âb-i çeşm Lîk bir gevher ki lûtf-i Hak anadır müşteri</p>	<p>Râgıb itdim gönlüme bir mâh-peyker dil-beri Dil-berimdir eylüyen bî-gânelerden dil beri</p> <p>Dil berîdir her biten hûbânlardan gayrı yâr Olmuşam ol dil-ber-i meh-rûya dilden müşteri</p> <p>Müşteri munsif ola kıymet koyar eş'ârıma Onların yanındadır dürr ile gevher defteri</p> <p>Defterini kem iden sarrâfa yohdur ihtiyâc Ehl-i 'irfândır dutan kıymetde şi'r-i Nevberî</p> <p>Nevberî ta'ne daşı cândân salup eyler helâk Katlime hâtr dutup cânânım elde hanceri</p> <p>Hanceri cânânımın ebrûlarıdır vesmedâr Jeng dutmuş kan döküp bu hançerin devrûberi</p>
---	---

Nazire yazarının tazminde olduğu gibi tanzir ettiği şiir sahibini şiirinde anma mecburiyeti yoktur (Köksal 2006: 43). Nevberî de tanzir ettiği şiirin Fuzûlî'ye ait olduğunu belirtmek için söz konusu gazelini *Fuzûlî'ye Nazîre* şeklinde başlıkladığını tercih etmiştir. Öte yandan, Fuzûlî'nin şiirine bakıldığında Nevberî'nin tanzir edeceği şiiri rastgele seçmediği görülmektedir. Zira Fuzûlî "bir şiir içinde, her beytin son sözcüğünü, ondan sonraki beytin ilk sözcüğü olarak kullanma" (Dilçin 2013: 486) olarak tanımlanan *iâde* sanatına başvurmuştur. Nevberî'nin tanzir etmek için böyle bir şiiri seçmesi, aynı sanatı kullanma kabiliyetini gösterme amacı taşıdığı kanaatini doğrulamaktadır.

Öte yandan nazirenin tanzir edilen şiirle aynı anlam doğrultusunda olması gerekir. Sürûrî bu hususu "Bir kimsenün şi'ri vezninde ve

kâfiyesinde şi'r söylemege dirler ki anun şi'rinün aksi kasd olunmaya" diyerek anlam paralelliğini nazirede bulunması gereken üç vasıftan biri olarak gösterir (Köksal 2006: 38). Bu bağlamda iki şiire bakıldığında vezin ve kafiye'nin aynı olduğu görülür. Ancak tam bir anlam paralelliğinden söz etmek güçtür. Zira Fuzûlî'nin şiirinde tasavvufi bir eda hakim iken Nevberî lirik bir dil kullanmıştır.

4. Aynı Anlam Paralelinde Söylenmiş Beyitler

Nevberî aynı rediflerle gazel yazmanın yanında Fuzûlî'nin kimi beyitlerindeki mana ile büyük paralellikler gösteren beyitler de kaleme almıştır. Bu beyitlerde bazı kelime ve terkipleri olduğu gibi alan Nevberî bazılarını ise eş anlamlılarıyla değiştirerek kullanmıştır. Bunlardan birkaçını şöyle örneklendirmek mümkündür:

Fuzûlî	Mest-i hâb-i nâz iken cem' et dil-i sad-pâremi Kim anun her pâresi bir nevk-i müjgânundadır (Tarlan 2011: 245)
Nevberî	Dil-i sad-pâremi cânân cem' eyler gözlerin yumsa Onun her pâresin müjgân hadengi yan bayan dutmuş (610/2)

Görüldüğü üzere Fuzûlî, paramparça olan gönlünün her bir parçasının sevgilinin kirpiklerinin ucunda olduğunu düşünür ve yüz parçalı gönlünü bir araya getirmesi için onun naz uykusuna dalmasını ister. Nevberî de Fuzûlî'nin bu beytinden aldığı ilhamla neredeyse aynı söylemde bulunur. Bunu yaparken Fuzûlî'nin kullandığı *dil-i sad-pâre* terkiplerini olduğu gibi alan şair, *mest-i hâb-ı nâz* terkiplerini ise *sevgilinin gözlerini yumması* olarak değiştirmiştir.

Aşağıdaki beyitte Fuzûlî'ye göre kavuşmanın kıymeti ayrılık hastasından sorulmalıdır. Nevberî de aynı anlam paralelinde hicran gecesiyle kavuşma zevkinin aşk hastasından sorulması gerektiğini ifade eder. Fuzûlî'nin beytinde *şifâ-yı vasl* terkiplerine karşılık olarak Nevberî'nin *zevk-i visâl* terkiplerini kullandığı, *teşne-i dîdarı* ise *marîz-i 'aşk* olarak değiştirdiği görülür:

Fuzûlî	Şifâ-yı vasl kadrin hecr ile bîmâr olandan sor Zülâl-i la'î şevkin teşne-i didâr olandan sor (Tarlan 2011: 261)
Nevberî	Şeb-i hicrân ilen zevk-i visâli Marîz-i 'aşk olan bîmârdan sor (251/2)

Bir diğerk örnekte her iki beytin de *lebin sırrın* ifadesiyle başladığı görülür. Bu sırrı *pinhân nükte* gören Fuzûlî, kendisini *vâkıf-ı esrâr* olarak niteler ve sevgilinin dile gelip bu sırrı başkasından değil yalnız kendisinden sormasını ister. Pinhân nükte ifadesini *sırr-ı zevki* terkihiyle değiştiren Nevberî de Fuzûlî ile hemen hemen aynı söylemde bulunur:

Fuzûlî	Lebin sırrın gelüp güftâra menden özgeden sorma Bu pinhân nükteni bir vâkıf-ı esrâr olandan sor (Tarlan 2011: 261)
Nevberî	Lebin sırrın ne bilsün zevki yohlar Bu sırr-ı zevki ana vardan sor (251/9)

Fânûs, *şem'* ve *felek* kelimeleri üzerine kurulan şu beyitte Fuzûlî, feleği bir fanusa teşbih eder. Fanus, mumun havadan korunarak yanması için vardır. Ancak felek mumu havadan saklayamayan bir fanus gibi aşkla yanan gönlü de bir an olsun aşktan uzak tutamamaktadır. Bu mana Nevberî'nin beytine şöyle yansır:

Fuzûlî	İşkân bir dem dil-i süzânı dîr itmez felek Veh nice fânûs dur şem'i hevâdan sahlamaz (Tarlan 2011: 291)
Nevberî	Çâk-ı sînem gönlümü tîr-i cefâdan sahlamaz Fânûs-ı bî-pîrehan şem'i havâdan sahlamaz (555/1)

Fuzûlî bir beytinde sevgilinin mahallesindeki rakipleri görünce kendinden geçip figana başladığını, zira dostun gizli derdini ona aşına olandan saklayamadığını ifade eder. Nevberî'nin söz konusu beytin ikinci mısrasını bir kelime değiştirerek neredeyse olduğu gibi aldığı görülmektedir:

Fuzûlî	Eylerem bî-hod figân gördükçe kúyun itlerin Âşina derd-i nihânın âşinâdan sahlamaz (Tarlan 2011: 292)
Nevberî	İzn vir cânân gam-ı pinhânımı fâş eyleyüm Âşinâ sırr-ı nihânın âşinâdan sahlamaz (555/6)

Aşağıdaki örnekte ise Fuzûlî, şekerden elde edilen şarabın haram sayılmayacağını gerekçe gösterir ve tatlılığına atıfla sevgilinin dudağından akan damla damla kanı mekruh saymadan içebileceğini söyler. Aynı anlam paralelinde Nevberî, şerî hükümlere göre haram sayılan badenin sevgilinin dudağından içildiğinde haram olmayacağını belirtir:

Fuzûlî	Lebünden katre katre kan içer gönlüm kerâhetsiz Şekerden olıcak mey katresi gûyâ harâm olmaz (Tarlan 2011: 284)
Nevberî	Ne bahsim var şerî'atla ki mey halka harâm oldu Mana cânân dudakında olan bâde harâm olmaz (335/6)

İki divan arasındaki bu tür örnekleri çoğaltmak mümkündür. Ancak verilen beyitler Nevberî'nin şiirlerindeki Fuzûlî etkisini göstermesi açısından yeterli sayılabilir. Söz konusu beyitlerden anlaşıldığı üzere Fuzûlî'nin söylemlerinden etkilenen Nevberî, sadece Fuzûlî ile aynı anlam paralelinde beyitler söylemekle yetinmemiştir. Şairin kelime dağarcığından ve kullandığı tamlamalardan da istifade etmiştir.

5. Fuzûlî'ye Hasr Olunmuş Bir Gazel

Nevberî Divânı incelendiğinde şairin hususi olarak *Fuzûlî'ye Hasr Olunmuş Bir Gazel* ismiyle başlıklandığı şiiri dikkat çekmektedir. Bu şiirin her beytinde Nevberî, Fuzûlî'ye duyduğu hayranlığı samimi ifadelerle dile getirir. Fuzûlî'nin şair üzerindeki etkisini görmek açısından ona hasrettiği şiiri yakından incelemek faydalı olacaktır:

N'ola hem-asr olup senle sana men çâker **olsaydım**
Cihânda sen kimi halkın dilinde ezber **olsaydım** (1033/1)

Söz konusu şiirde ilk bakışta dikkati çeken şiirin redifidir. Bu redifin rastgele seçilmediği açıktır. Zira Nevberî, *dilek/istek* kipiyle çekimlenmiş

bir fiille kurduğu redif üzerinden Fuzûlî'ye olan özlemini ve hayranlığını her beyitte *keşke* edasıyla dile getirmek ister gibidir. Bu bağlamda ilk beyitte Fuzûlî ile aynı dönemde onun bir kölesi (onun yanında yetişmiş bir çırağı) olarak yaşamış olma arzusu duyan Nevberî, halkın dilinde Fuzûlî gibi şiirlerinin ezberden okunması arzusunu da belirtir. Şair ardından gelen beyitte, Fuzûlî'nin şiirlerinde kullandığı fikir ve hayallere atıfla, onun fikir şahininde bir kanat olma ve uça uça (şiir dünyasında) bir aşk seyyahı gibi gezme arzusundadır:

Çihup şehbâz-ı fikrûnle olaydım aşk seyyâhı
Vücûdunda olan bâzû 'ivazdan men per olsaydım (1033/2)

Ardından mübalağalı beyitlerle gönlünden geçen arzuları sıralayan Nevberî, Fuzûlî'nin hayranlıkla şiirlerini yazarken elinde bir kalem ya da (eline bulaşan) mürekkep (gibi) olmak ister:

Çekende nazma eş'ârı dutanda hayret eyyâmın
Elünde bir kalem yâ kim mürekkeb tek ter olsaydım (1033/3)

Daha sonra onun dönemini/ömrünü gül devrine, yaratılışını da bir gül bahçesine benzeten Nevberî, o bahçenin muhabbet dalında açan bir gülün dikenini dahi olmaya razı olduğunu söyler:

Açanda gülşen-i tab'un muhabbet şâhesinde gül
O gülşen devrine men de tikan tek mi'cer olsaydım (1033/4)

Fuzûlî dudağından çıkan sözlerle nazma, dikene ve hatta şekerle bile tatlılık vermektedir. Nevberî bu tatlılığa dâhil olup Fuzûlî'nin sözünde bir katre şeker olabilme arzusundadır. İlk beyitte Fuzûlî ile aynı dönemde yaşama arzusunu dile getiren şair, bu beyitte 'keşke onun döneminde yaşamış biri olarak Fuzûlî'nin şiirlerinde andığı bir şair de ben olsaydım' der gibidir:

Virende şeker ü hâra lebün enzâma şehdiyyet
Ona mülhak olup men de sözünde şeker olsaydım (1033/5)

Nevberî hayalen Fuzûlî'nin şiir yazdığı ana gider ve şairin (şahlara layık iri taneli) inci sözlerini nazmın ipine düzerken orada yanan, etrafa ışık veren bir mum gibi yanıp kül olmayı istediğini dile getirir:

Çekende rişte-i nazma kelâm-ı dürr-i şehvârı
Huzûrunda duran şem' tek yanup hâkister olsaydım (1033/6)

Fuzûlî'nin şiir yazdığı andan sonra sözü onun şiirlerindeki muhtevaya getiren Nevberî, gönül âleminde hayalleri dolaştırırken, onun fikir atının üzengisine dayanmış bir mehter olmayı arzular:

Fezâ-yı dilde cevlâna getürdikce hayâlâtın
Rikâb-ı tevsen-i fikre dayanmış mehter olsaydım (1033/7)

Fuzûlî'ye hasrettiği gazelin son beytinde şiir yazmadaki nihayi hedefine yönelik de ipuçları veren Nevberî, Fuzûlî gibi şiire yeni bir yüz ve çehre katma arzusunda olduğunu dile getirir (Şehitoğlu 2017: 17). Onunla aynı dönemde, aynı topraklarda yaşama arzusuyla ona olan hayranlığını tekrarlayan Nevberî, şiirleriyle Fuzûlî gibi cihanda *Nev-ber* olarak tanınmayı istemektedir:

Diyirdim hayli mes'ûdam gelüp yanında cân virsem
Fuzûlî sen kimi men de cihânda Nevber olsaydım (1033/8)

6. Farklı Gazelerde Fuzûlî'ye Telmihler

Dîvân'ı göz önüne alındığında Fuzûlî'nin Nevberî üzerindeki etkisi ona hasrettiği bu şiirle sınırlı değildir. Şair farklı gazelerinde farklı vesilelerle birçok kez onu anar. Zira Nevberî'nin Fuzûlî'ye olan hayranlığı aşk mesabesinde (Şehitoğlu 2017: 17). Onun yaşadığı yeri adeta kutsal belde kabul eden Nevberî, Fuzûlî'nin içine çektiği havadan teneffüs edebilmek için Bağdat'a gitme arzusunu şöyle dile getirir:

Dutmak için **Fuzûlî** dem çekdiği hevâdan
Nevberî çihup giderdi Bagdâda menden olsa (59/1)

Usta yahut hoca, hem işi yapanın hem de yapılan işin kalitesini göstermede önemli bir ölçü olarak kabul edilir. Fuzûlî'nin ona muallim olması da yazdığı şiirlerde Nevberî için övünç kaynağıdır. Nitekim Nevberî kendisini Fuzûlî'nin bir talebesi olarak görmekte ve şiirlerindeki güzelliğe neden olarak Fuzûlî'den aldığı dersi göstermektedir:

Fuzûlî Nevbere oldı mu'allim
Onun ta'lîmi hem Nevbârdandır (420/9)

Şaire göre bu talebelik âlem-i ervaha dayanmaktadır. Ruhlar âleminde Fuzûlî kendi şairlik ruhundan bir parça Nevberî'ye katarak ona ders talim ettirmiştir:

Rûhuma mülhak idüp rûhın **Fuzûlî** gâlibâ
'Âlem-i ervâhdan itmiş mana ta'lîm-i ders (570/7)

Nevberî aldığı bu dersle güzel şiirler yazdığı iddiasındadır. Ancak şair bunlardan Fuzûlî'nin de haberinin olmasını ister ve keşke Fuzûlî'den haber almanın bir yolu olsaydı da kendisinin nasıl bir gazelhan olduğunu o da görseydi, der :

Kâş olaydı mümkünim dutmak Fuzûlîden haber
O bilüpdür mi gören Nevber gazel-hân oldukun (1198/8)

Bu bağlamda devamlı bir beklenti içinde olan şair, beklentisini bir adım öteye götürür. Fuzûlî'nin âlem-i ervahta olduğu gibi ruhen yine kendisi ile görüşmesini ve muallimi olarak onunla iftihar ettiğini söylemesini arzular:

Rûhum ile görüşüp rûh-ı **Fuzûlî** diyesen
İftihâr eyledi kim men dahı Nevber dutdum (1113/6)

Şair, Fuzûlî'yi bir muallim olarak gördüğünü ve onun şiirlerini çok beğendiğini değişik vesilelerle ifade etmişti. Ancak şu beyitte kendi şiirlerini de Fuzûlî mertebesinde gören Nevberî, cihana Fuzûlî gibi bir şair daha gelmez diyenlere kendi gazelhanlığını göstererek karşı çıkar:

Kim söyledi bu dehre **Fuzûlî** gelebilmez
Nevber de onun misli gazel-hân olasaydı (1636/7)

Aynı bağlamda bir başka beyitte Nevberî, Fuzûlî'nin çok meşhur bir şair olduğunu ancak devrinin artık geçtiğini, buna mukabil şimdi kendi şöhretinin bütün cihanı tutacağını ifade eder:

Ey Nevberî senün de dutar dehri şöhretün
Çıkmış **Fuzûlî** imdiki Nevbâredir 'ivaz (638/7)

Söz konusu yedi beyitten altısının gazellerin makta beyti olması da tesadüf gibi görünmemektedir. Zira gazellerinin makta beytinde Fuzûlî'yi anması, Nevberî'nin Fuzûlî ile birlikte anılma arzusunun bir tezahürü niteliğindedir.

Sonuç

Nevberî mahlasıyla şiirler kaleme alan Kerbelâyî Kara Meşhedî Süleymanoğlu Aliyev, 20. asır Azerbaycan sahasında klasik şiir

geleneğini sürdüren bir şairdir. Yalnızca gazel yazan ve kendini *gazelhan* olarak niteleyen şairin *Dîvân*'ında bin sekiz yüzü aşkın gazel bulunur. Şiirde manaya önem vermiş, yeni ve taze şiirler yazma arzusunda olmuştur.

Nevberî'nin sanatında Fuzûlî'nin ayrı bir yeri vardır. Şair kendisini Fuzûlî'nin bir talebesi olarak görmüş, söz meydanında Fuzûlî gibi kalıcı olmayı arzulamıştır. Onun bütün gazelleri için tahmisler yazmış, Fuzûlî'nin şiirlerinde kullandığı redifler üzerinden manzumeler kaleme almaya özen göstermiştir. Bir şiirini tanzir etmiş, Fuzûlî'nin kimi beyitleriyle aynı anlam doğrultusunda beyitler yazmaya gayret etmiştir. Sanatına duyduğu hayranlığı Fuzûlî'ye hasrettiği bir gazelle samimi bir dille ifade eden Nevberî, farklı gazellerinde de Fuzûlî'ye telmihte bulunmuştur.

Sıralanan başlıklar Fuzûlî'nin Nevberî üzerindeki etkisini ortaya koymaktadır. Ancak yapılacak başka bir çalışmayla şairin Fuzûlî'ye yazmış olduğu tahmislerin yanı sıra iki divanın karşılaştırmalı olarak ele alınıp yakından incelenmesi, Nevberî'nin sanatındaki Fuzûlî etkisinin boyutunu tüm yönleriyle ortaya koymasından önemli olacaktır.

Kaynakça

- ARI, Osman Sacid (2016), *Mehmed Vehbi Konevi'nin Haftız Divanı Şerhi'nde Tasavvufî Unsurlar*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi.
- ÇATALKAYA, Günay Kâzım (2012) (çev.), "Fuzûlî Gazellerine Yazılan Tahmis ve Nazireler", *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, S. 8, s. 147-155.
- DİLÇİN, Cem (2013), *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- HACIZADE, Naile (1997), "Türk Edebî Dili Tarihinde Fuzûlî'nin Yeri", *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S. 3, s. 121-127.
- IŞIK, İsa (2019), "Yahya Kemal'in 'Neşâtî'nin Gazelini Tahmis'i Üzerinden Yahya Kemal ve Neşâtî'yi Okumak", *Turkish Studies*, 14/2, s. 571-582.
- KÖKSAL, M. Fatih (2006), *Sana Benzer Güzel Olmaz, Divan Şiirinde Nazire*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- KÜRKÇÜOĞLU, Kemal Edip (1994) (haz.), *Tahirü'l-Mevlevî Edebiyat Lügatı*, İstanbul: Enderun Kitabevi.
- MUALLİM NACİ (1307), *Istilahât-ı Edebiye*, İstanbul: Şirket-i Mütettibiye Matbaası.
- NAĞİYEVA, Cennet ve Tahire Nureliyeva (2012), *Fuzûlî Gazellerine Tahmisler*, Bakü: Azerbaycan Milli İlimler Akademisi Mehmed Fuzûlî Adına El Yazmalar Enstitüsü.
- ŞEHİTOĞLU, İhsan (2017), *Nevberî Divanı*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Elazığ: Fırat Üniversitesi.
- ŞEMSEDDİN SAMİ (2010), *Kâmûs-ı Türkî*, İstanbul: Çağrı Yayınları.
- YAVUZ, Kemal (2013), "Türk Şiirinde Nazire", *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, S. 10, s. 359-424.

